Identitet og selvoppfatning

uke 9/2005, A1

Høgskolen Stord/Haugesund
Frugård, Hanssen, Westrheim 2005

Personlighet i skolen?

- Personligheten er en helhet som er forankret i biologi, sosialt miljø, kultur og psykologi
- Personligheten har med identitet og selvoppfatning å gjøre
- Relasjonen en har til seg selv
- Skolen er med i identitetsutviklingen
- ”Danning” har ulike sider og spenninger:
  - egenaktivitet versus påvirkning
  - frigjøring/selvrealisering (formal, metode, progressiv)
  - tilpasning/reproduksjon (material, innhold, tradisjonalistisk)
  - dialektisk (syntese) vekt på både metode og innhold
- Vi må blant annet verdsette, arbeide med fellesskap kunnskap, gi mestringsopplevelser, men også korrigere og bevare elevens integritet

Selvet

- Selvet er det aktive og dynamiske i oss som er ”meg”
- Mead skiller mellom selvet som subjekt (”I”) og selvet som objekt (”Me”)
  - ”I” eller ”jeg-et”:
    - er ubevisst, en slags autopilot
    - tar initiativ og handler
    - Men vi vet ikke hva vi har gjort før etter vi har gjort det!
  - ”Me” eller ”meg-et”:
    - Er den bevisste selvopplevelsen eller iakttakelsen
  - Skjer vekselvirkninger mellom ”jeg” og ”meg”:
    - ”Jeg gjør det som passer for meg” – uttalelsen kan tyde på et realistisk selvbilde

Selvoppfatning

- En bevisst, kognitiv prosess
- Inkluderer
  - ”sosiale meg” (det en tror andre mener om en)
  - ”private meg” (det en mener om seg selv)
- Selvet inkluderer mer enn den fysiske kroppen
  - ”Det nærmeste miljøet, f.eks barna, er en del av meg”
  - dette kalles det fenomenologiske selvet
- Narsissismeteori (fra psykoanalysen) sier at selvoppfatningen kan være diffus, og at det kan være vanskelig å danne en tydelig selvoppfatning

Identitet

- Identiteten er en forankring til fortid, nåtid og framtid
- Stabil selvoppfatning og trygg sosial forankring gir identitet
- Endres og tilpasses gradvis gjennom livet gjennom vekselvirkninger mellom samfunnsutvikling (f.eks etikk) og personlige sider (alder, erfaring)
- Erik Homburger Erikson har utviklet en mye brukt teori om personlighetsutviklingen
  - Påvirket av Freuds vekt på det indre
  - Men også påvirket av at sosiale krefter virker inn
  - Alle gjennomlever åtte kriser (aldre) med to mulige utfall

Menneskets åtte aldre

Personlig integritet – Fortvilelse Modenhet	-godta livet slik det er
Produktivitet – Stagnasjon Voksenalder	-selvrealisering gjennom familie og arbeid
Vennskap, intimitet – Isolasjon Ungdomsalder	-trygg identitet nødvendig for å risikere ”selvoppofrelse”
Identitet – Identitetsforvirring Pubertet	-må utkjempe tidligere kriser på ny
Dyktighet – Underlegenhet Skolealder	-lærer å få anerkjennelse ved å mestre noe
Initiativ – Passivitet Småbarnsalder	-utvikle superego (samvittighet) -utvikle kjønnsidentitet
Selvstendighet – Uselvstendighet Tidlig barndom	- utvikle ego (viljen)
Tillitt – Mistillit Spedbarnsalder	- krever regelmessighet og sammenheng

Kritikk av Erikson

- Eriksons ideal er en selvstendig, initierende, skapende og produktiv mann?
- Er dette primært en økonomisk-produktiv, individualistisk og vestlig person?
- Passer teorien for kvinner?
  - Erikson argumenterer (i 1964) for at kvinnens identitet i stor grad er knyttet til det biologiske og å føde barn
- Mestringsmotivet viser seg lenge før skolealder

Utvikling av kjønnsidentitet

- Biologisk kjønn: menn og kvinner fysisk ulike
- Psykologisk kjønn: den enkeltes selvoppfatning og identitet
- Sosialt kjønn: Kulturelle normer for det kvinnelige og det mannlige. Kjønnsstereotypier om jenter/gutter

Kjønnsidentitet

- ”Kjønn” kan oppfattes som en relasjon som kommer til uttrykk overalt i samfunnet: i klær, oppførsel, språkbruk, i samværsregler
- Det forventes at kjønnene skal tilegne seg ulike roller og oppføre seg forskjellig
- Er dette myter eller virkelighet:
  - Kvinner underordnet mannen?
  - Kvinner opptatt at følelser og omsorg?
  - Menn skal skaffe mat/inntekter?

Teorier omkring utvikling av psykologisk kjønnsidentitet

- Psykoanalysen (Freud)
  - Kjønnsrollene utvikles i tidlig barndom gjennom identifikasjon. Ødipuskomplekset
- Sosial læringsteori (Skinner/Bandura)
  - Jentene:
    - opplever belønning når de oppfører seg som ”pene piker”
    - imiterer kvinnelige rollemodeller
  - Guttene:
    - opplever belønning når de oppfører seg som ”tøffe gutter”
    - imiterer mannlige rollemodeller

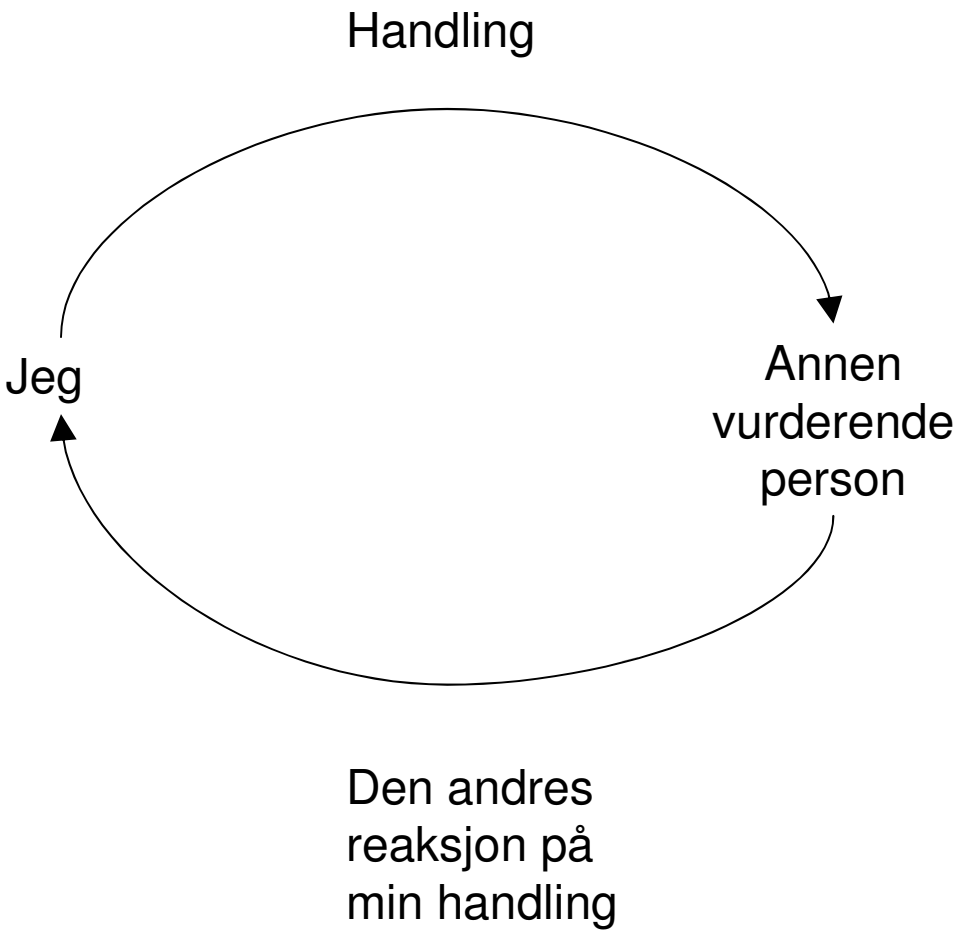
Teorier omkring utvikling av psykologisk kjønnsidentitet

- Kognitiv teori
  - Barnet velger selv aktivt å være et kjønn
  - Gutten blir ikke aktive, viltre og utadvendte på grunn av farsidentifikasjon eller ytre belønning, men fordi han selv vil bli gutt
- Teorier om kjønnsidentitet har har selvsagt nær sammenheng med fysisk kjønn og seksualitet
  - kjønnsorganer
  - kunnskap
  - seksuell legning

Den vurderte delen av selvet

- Selvoppfatningen har både en indre og ytre kilde (jamfør sirklene i forrige presentasjon)
- En kan snakke om en generelle selvoppfatning som består av ulike spesifikke selvoppfatninger (f.eks skole-, sosial-, idrettsselvoppfatning)
- Gode prestasjoner skaper god selvoppfatning som igjen skaper enda bedre prestasjoner, jf. ”den gode sirkel” eller ”Matteuseffekten!
- Meads speilingsteori forklarer hvordan det bevisste ”meg” kommer i stand. Hvordan vi lever oss inn i andres reaksjoner på oss

Speilingsteorien

- Det er de signifikante andres reaksjoner som betyr noe (hva vilt fremmede mener betyr lite)
- Vurderingen forsterker sirkler (positiv eller negativ, f.eks stempling)

Sosiale forventinger i klasserommet

- Sosiale forventninger og selvoppfyllende profetier kan få store konsekvenser
  - ”Pygmalion i klasserommet”: de elevene som lærerne trodde var flinke, ble flinke
  - Gutter får 2/3 av oppmerksomheten i skolen, blant annet fordi de blir sett på som potensielle bråkmakere, men også fordi de blir sett på som mer ”interesserte” og seriøse
  - Eksisterende patriarkalsk kjønnsrollemønster forventer at jentene er snille, stille og lydige – og slik blir de også?
  - Det er også vanlig å mene at matematikk og fysikk passer bedre for gutter – gutter får også bedre karakterer i disse fagene

Attribusjonsteori

- Attribusjonsteori handler om hvordan vi spontant tillegger årsaker, skyld og ansvar på oss selv, på andre og på situasjoner
- Fra et konstruktivistisk synspunkt er dette nødvendig for å skape mening i tilværelsen og finne årsaker til det som hender (kausalitet)
- Samme hendelse kan av ulike personer fortolkes på ulike måter, med ulik fordeling av årsaker og ansvar
- Vi snakker altså om våre årsaksfortolkninger
- Årsakene vi finner er veldig viktige, for i neste omgang påvirker de forventningene våre!

Årsaksfortolkninger

-ulike måter å forklare suksess og nederlag

	Indre lokalisering		Ytre lokalisering	
	Stabil	Ustabil	Stabil	Ustabil
Ukontrollerbar	Evner	Trøtthet	Vanskelige oppgaver	Flaks/ Uflaks
Kontrollerbar	Jevn flid	Skippertak	Læreren, undervisningen*	Hjelp fra andre*

Evner er for eksempel en indre, ukontrollerbar og stabil faktor

* Disse faktorene kan også være ukontrollerbare

Årsaksfortolkninger og selvoppfatning

- Vi ønsker å beskytte vår egen selvoppfatning
  - noen legger f.eks lettere skylda på andre (eksternalisere årsakene og gå fri selv)
- Skal ytre vurdering nedfelle seg i selvoppfatningen, må personen knytte indre årsaker til resultatet!
- Vi har en tendens til å holde oss til bestemte forklaringsmønster:

	Høg selvoppfatning	**Lav selvoppfatning**
Tolkning av suksess	Indre årsaker (evner)	Ytre årsaker (flaks)
Tolkning av nederlag	Ytre årsaker (uflaks)	Indre årsaker (mangler evner)

Kjønnsforskjeller i tolkingsmønster

	Gutter	**Jenter**
Tolkning av suksess	Indre årsaker (evner)	Ytre årsaker (flaks, lette oppgaver)
Tolkning av nederlag	Ytre årsaker (uflaks)	Indre årsaker (mangler evner)

- Er denne beskjedenhet tillært av jentene?
- Er det så uventet for jenter å lykkes i matematikk at de da forklarer det med flaks (ytre, ukontrollerbar og ustabil faktor)?
- Jenter har også en tendens til å forklare nederlag med indre, stabile og ukontrollerbare faktorer. Har de da også større risiko for å utvikle lært hjelpeløshet med veldig lite motivasjon og initiativ?

Utvikling av årsaksfortolkninger?

- Ulike faktorer som påvirker fortolkningene:
  - Tidligere erfaringer og ”for-fortolkninger”
  - Alder og modenhet: - Glasset knuste seg selv!
  - Intellektuell modenhet trengs for å se ulike årsaksforklaringer (kausaliteten)
  - Andres forventninger og erfaringer
- Årsaksfortolkningene kan endres!
  - hjelpe elever til å sammenheng mellom egen atferd og konsekvenser
  - klargjøre realistiske delmål
  - ansvarliggjøre den enkelte
  - kan slik få større kontroll over ”skjebnen” og øke initiativ og tiltak

Banduras mestringsforventninger

- Forventer vi at vi vil greie noe, prøver vi hardere
- Han skiller mellom to slag forventninger:
  - forventninger om å klare nødvendige handlinger (f.eks klare matematikken i meteorologiutdanning)
  - forventninger om resultatet (f.eks klarer en det, blir en meteorolog)
- Bandura understreker verdien av:
  - å ha motiverende rollemodeller (Siri Kalvig)
  - observasjonslæring (sosial læring)
  - emosjonell støtte og oppmuntring omkring forventningene. ”Jeg vet du klarer å bli meteorolog”
  - det er ikke bare egne erfaringer som teller

Litteratur

Denne presentasjonen henter stoff først og fremst fra:

Imsen, G(1998). *Elevens verden*. Oslo: Tano Ascheoug.

Nordahl, T. (2002): *Eleven som aktør – fokus på elevens læring og handlinger i skolen.* Oslo: Universitetsforlaget. Kap. 6.